

דף כו

'חטא שאין מכיר בו אלא המקום הוא דיום הכפורים מכפר, אבל דידע בה – לא מכפר'. היינו דוקא בשגגות (אולי דרש 'מכל חטאים' – וחטאים אלו שגגות), אבל על הזדונות מכפר יום הכיפורים אפילו מכירים בו בני אדם, וכמו שאמרנו בהמשך לענין חייבי מלקיות שלא התרו בהן. וכן על 'עשה' ועל 'לאו הניתק לעשה' (עפ"י שפת אמת. עע"ש).

ונראה שלכן רב דימי ואביי לא דרשו כרב תחליפא, כי סוברים שאין למעט חטא שמכירים בו מכפרת יום הכיפורים כאמור, והדרשה לא באה אלא להוסיף כפרה מיוחדת בחייבי אשמות תלויים, אבל לא למעט דבר שמכירים בו בני אדם. ואף לרב תחליפא, עיקר הדרשה לא באה למעט דבר שמכירים בו, שאם כן בזמן הזה שאין לנו חטאות ואשמות, אין לנו כפרה על השגגות הידועים, וזה לא שמענו. ועוד, הלא אין סברה כלל שיוהכ"פ יכפר חטא מסוים במזיד ללא התראה ולא יכפר על שוגג – אלא ודאי עיקר הענין בא לומר שכל דבר שמכירים בו וידועה כפרתו המסוימת, אין יוהכ"פ פוטר מחיוב אותה הכפרה. ובוה מיושבת קושית השפ"א, מנין פשוט לגמרא שיוהכ"פ אינו פוטר ממלקות, והלא אין הכתוב מדבר אלא בשוגג ולא במזיד – אך להאמור נחא, שודאי עיקר הדרשה באה ללמד שאין לפטור מן הכפרה שנקבעה לחטא. וע"ע בשו"ת רב פעלים (ח"א או"ח לג) שלמד מכאן לשאר חיובים ועונשי כפרה שהטילו חכמים על האדם, שלא ייפטר מהם בעבור יום הכיפורים, כגון מי שהתענה בשבת וחייב להתענות על תעניתו, או כגון בנפילת ספר תורה.

'ולר' שמעון בן יוחי דאמר יולדת חוטאת היא מאי איכא למימר? – יולדת כי קא מייתי קרבן לאישתרוי באכילת קדשים הוא ולא לכפרה' – כי מתכפרת בצער הלידה (רש"י, כפירוש הב"ח וריעב"ץ), או בכך שהיא צריכה לשמר ימי טומאה אחר הלידה (עפ"י רבנו גרשום).
וכן המצורע מתכפר בנגעו, והנזיר – בניוול גידול שערו (רש"י), וגם אין הנזיר חוטא גמור, ולכן אין עיקר החטאת בא לכפרה (עפ"י ר"ן נדרים ה. ד"ה חטאת חלב).

'מצורע כי מייתי לאו לכפרה מייתי אלא לאישתרוי באכילת קדשים הוא'. האחרונים עמדו על סתירת הסוגיות שבכאן ובמנחות צא: – האם חטאת מצורע בא רק להתירו או לכפר – ע' שו"ת חתם סופר או"ח קעד; יד יהודה וחדושי בית מאיר שבועות ה; חדושי הגר"ר בענגיס ח"א נג.
[ויש מקום לתרץ שאמנם בא הקרבן גם לכפר, אך בספק מצורע שיוהכ"פ מכפר, בוה הקרבן בא להכשיר בלבד. וכסברא שכתב בשפ"א לענין יולדת. ואולם מרש"י אין נראה כן].
עוד בגדרי קרבנות היולדת והנזיר, אם מכפרים על חטא או באים להכשיר בלבד – ע' בספר מתן קדש. ולענין קרבן הסוטה – בזכר יצחק ח"א כה.

בסוגיה המקבילה, בשבועות, הגרסה שלפנינו 'וקרבן לאישתרוי בקה'ל'. וכבר עמדו המפרשים הלא אין הקרבן מעכבו מליכנס לפנים מן החומה אלא לאכילת קדשים בלבד – ע' במזבא בשבועות שם ובמנחות ד.

'בועל מכיר'. כבר עמדו המפרשים מדוע לא אמרו שהסוטה עצמה מכרת. ואפשר שנקט אחד משנים (ע' רבנו גרשום. וצ"ב; באר שבע; ברכת הזבח ושפת אמת. ואפשר שנקט כן אגב 'הורג מכיר' דלהלן).

'רבא אמר: אמר קרא ולא רץ לא יכפר לדם אשר שפך בה...' יש מפרשים [דלא כרש"י] שהכוונה לומר שעגלה ערופה אינה מכפרת על הרוצח, שהרי אין כפרה אלא בדם השופך (עפ"י רבנו גרשום). ובאור

הדבר, אמנם העגלה באה לכפר כמו שאמר הכתוב ונכפר להם הדם, אבל אינה באה לכפר על הרוצה אלא לכפר על העיר שממנה אנו מסופקים שיצא הרוצה. ודבר זה, שמן העיר יצא הרוצה, הרי הוא ידוע ומוכר לכל, הלכך אין יוהכ"פ מכפר על ספק זה של העיר (עפ"י אבי עזרי (קמא) הל' רוצח ט,ו).
בסגנון דומה [ואולי הן הן הדברים] יש לפרש על פי דברי התוס' בנבחים (פח: ד"ה מכפרים) שעגלה ערופה אינה מכפרת על הרוצה אלא על הציבור, שעריבים הם זה לזה. והלא כיון שידוע שאדם זה נרצח, הרי התביעה על הציבור ידועה ומוכרת גם אם אין ניכר מי הוא הרוצה, וכבר נקבעה כפרתם בעגלה, הלכך אין יוהכ"פ מכפר עליהם עד שיביאו חובתם. ובשפת אמת פירש שמהכתוב הזה למדים שהעגלה כפרה לארץ ולא כפרת האדם, ולא מצינו שיום הכיפורים מכפר אלא על 'בני ישראל' ולא כפרת הארץ.

ראויה כפרה זו שתכפר על יוצאי מצרים. 'שמעתי מהגאון ר' שלום שבדרון (שליט"א) זצ"ל דהיינו שיוצאי מצרים צריכים כפרה על שלא חנכו את הדור הבא לחנך וכו' שלא ימצא רוצח' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

וכעין זה בשיחות מוסר להגר"ח שמואלביץ זצ"ל (ח' תשל"ב), ששורש שפיכות דמים שנתגלה בבנים, טמון היה בתוככי האבות.

ופשט הדברים, ראויה כפרה זו לכפר על כל ספק שפיכות דמים שנעשו משיצאו ישראל ממצרים. כן פרש רבנו גרשום. והרש"ש פרש שהעגלה מכפרת על מעשה העגל.

זו לשון רבי יהודה החסיד (ספר חסידים תתשעא):

כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'. אמרו: ראויה כפרה זו שתכפר אף על יוצאי מצרים. כלומר על כל המתים שיצאו ממצרים. – ואיך יכול המעשה לכפר על מי שלא עשאה בחייו, והלא חטאת שמתו בעליה למיתה אזלא, שאין כפרה לאחר מיתה כי בחבלי מות האדם נתכפרו לו עונותיו?
–

אלא כך אמר הקב"ה: ברא מזוכי אבא, כגון שהאב חוטא ונותן את בנו ללמוד תורה ומעשים טובים, הואיל וע"י האב זכה הבן, ברא מזכה אבא, ואם האבות צוו לבנים לעשות דברים לאחר מותן הרי כשעשו הבנים כאילו יעשו האבות. ומכאן תקנו שנודרין צדקה שייטב לאותן שכבר מתו.

ומצינו שהמתים מתפללין על הבנים... וכן מועיל למתים שהחיים מתפללים עליהם או צדקה שנותנים עליהם, וצדקה תציל ממות – ממות שבזה העולם וממות שלעתיד... ודוקא בעולם הזה יכול להטיב לנפש המת, ואם שתק בעולם הזה ולא ביקש, גם לא יבקש לעתיד, ואם ביקש בעוה"ז – מטיבין למת... והמתים מתווכחין בבית דין של מעלה, והצדיקים עושים ביניהם שלום, ופעמים שלא ימחול עד שמקבל עליו להעשות שום דבר צער לזרעו. (ע"ע שם קע).
עוד בענין צדקה ותפילה וכפרה עבור המתים – ע' ביוסף דעת סוטה י: קדושין לא: הוריות ו.

דאיכא למיפרך מה ליחיד שכל קרבנו נקבה. יש לפרש מדוע נחשב הדבר לקולא, על פי מה שאמרו (בפ"ה דבבא מציעא) שדרך העולם לגדל נקבות יותר מזכרים, ואם כן הנקבות מצויות וזולות יותר (עפ"י נר תמיד. וע' בהגהות מצפה איתן; משך חכמה ויקרא ד,כג).

(ע"ב) 'אימא כי מתיידע ליה בתר יום כפורים הוא דמייתי חטאת, משום דיוהכ"פ לאו על הדין

חטא קא אתי' – כלומר, לא על חטא זה לבדו בא, וכיון שכולל חטאים רבים, חסרה חרטה על כל פרט ופרט לבדו, אבל אשם תלוי דעל הדין חטא – לבדו – קאתי, אימא הכי נמי דמיכפר' כיון שהוא בא על פרט אחד, ומתבונן בחרטתו יותר (עפ"י 'חכמה ומוסר' ח"ב שו).

'השתא דאמר כי מתיידע ליה מייתי חטאת, אשם תלוי למה בא? אמר ר' זירא שאם מת מת בלא עון. מתקיף לה רבא: מת מיתה ממרקת – אלא אמר רבא: להגן עליו מן הייסורים'. נראה שגם ר' זירא מודה שמועיל להגן מיסורים, שכך מתפרשת 'תליה' בכל מקום, אלא שמוסיף שמת ללא עוון (חדושים ובאורים שבועות ח).

והיה אפשר לומר שנחלקו אם המיתה ממרקת באופן זה שלא נודע לו החטא ולא עשה עליו תשובה, והרי אמרו (ביומא פה:): שאין מיתה מכפרת ללא תשובה. ורבא סובר כיון שהוא שוגג ואינו יודע – מועילה מיתה למרק. ורק במזיד, כשמת מתוך רשעו אינו מתכפר, וכדאמר רבא – סנהדרין מז. (וע"ע במובא לעיל ז.). אך קשה הלא גם בהקרבת אשם תלוי צריך להתודות, כמו שכתב הרדב"ז (מע"ק ג, טו) וא"כ הרי כבר עשה תשובה (העירני הרי"ד ויזר שליט"א). ויתכן שסברת ר"ז שאם ירשע לאחר התשובה ומת, אין מיתתו ממרקת שהרי מת מתוך רשעו, ולכן נצרך האשם. או י"ל שאמנם המיתה ממרקת אבל האשם נצרך לכך שעוד קודם המיתה אין בידו עוון, ואינה דומה מיתה בעוון למיתה שלא בעוון.

'ומוצה דמה'. כאן ובעוד מקומות פרש"י 'מיצוי' – שמקריב בית מליקתו לקיר המזבח וסוחט. ובמקום אחר פרש שסוחט באצבעותיו בעוף והדם מזונק למרחוק. ע' במובא ביוסף דעת מנחות ב:

'ובדין הוא דמותרת בהנאה'. על דברי רש"י כאן, שאין איסור חולין בעזרה במליקה אלא בשחיטה – ע' שיטה מקובצת וערוך לנר; תוס' נזיר כט ד"ה מתקיף וקרן אורה שם; שער המלך שחיטה ב, ב; בית הלוי ח"א ב, יא; פנים מאירות ח"ג כט; זכר יצחק לט (ד"ה אופן ב); אחיעזר ח"ב ז; ח"ג פ, ב; קובץ שעורים ב"ב אות תריד; קובץ על יד (שבסוף ספר 'קובץ ישי' עמ' תקט-י); חדושים ובאורים כריתות ט, ח.

'חטאת העוף הבאה על הספק, אם עד שלא נמלקה נודע לה שלא ילדה – תצא לחולין'. ואפילו לפי דעת חכמים (כג:): שהמביא אשם תלוי ונודע לו לפני שחיטה שלא חטא – אינו יוצא לחולין אלא לנדבה, כאן שונה, כי אפשר שאין שייכת סברת 'מתוך שלבו נוקפו גומר ומקדיש' אלא בקרבן גמור הבא על חטא, אבל חטאת העוף שהיא ספק ואינה נאכלת, אינה חשובה קרבן גמור שיהא גומר ומקדיש (עפ"י הרד"ל).

כלל בדבריו שתי סברות; שאינו בא על חטא וגם משום שאינו נאכל. ולכאורה אין צריך לכל זה, כי אין שייך כאן כלל 'גמר ומקדיש', שהרי אין חטאת באה בנדבה, ואם לא ילדה הרי כאן חולין גמורים. ואפילו אם תאמר בפירוש שמקדישה גם אם יודע אינו כלום. וכנראה הבין שהיא מקדישתו עכ"פ לדמים.

'המפריש ב' סלעים לאשם ולקח בהן שני אילים לאשם...'. באופן זה אינו חייב משום מעילה אעפ"י שלא היה לו לקנות אלא אשם אחד – יש לומר שמשנתנו כר' יהודה שאמר (במעילה יט.) המשנה מקודש לקודש לא מעל. או גם יש לומר שמדובר שקנה במזיד, ואין חיוב מעילה אלא בשוגג [אבל בסיפא אין מדובר שבזדון קנה חולין בכספי הקדש, אלא סבר מעות חולין הן, ולכך חייב משום מעילה] (שיטה מקובצת, יד-טו).

בספר אמרי דב (לר"ד היימפלד) צידד לומר שגם ר' שמעון שסובר המשנה מקודש לקודש מעל, כאן מודה כיון שלקח אשם בדמי אשם ולא שינה לקדושה אחרת. ויש להעיר מלהלן כו: 'הפריש לעצמו מעות על החלב והביאן על הדם – מעל וכיפר'. וי"ל.

'אחד לאשם ואחד לחולין; אם היה של אשם יפה שתי סלעים – יקרב לאשמו והשני למעילתו ויביא עמה סלע וחומשה' – ואפילו היו האילים שוים יותר משתי סלעים, אינו יוצא בהם ידי חובת תשלום מעילתו [שלא כבחלוקה הקודמת, כשלקח שני אילים לחולין] – לפי שהאשם האחד לא יצא לחולין מעולם, והרי הוא אשמו הראשון שחוייב בו ושלשמו הפריש הדמים. והאשם השני שקרב כאשם מעילות, אין יוצא בו ידי תשלום מעילתו, שהרי חייב ליתן הקרן והחומש לנדבה כיון שמעל במותר אשם, ואינו יוצא כשמקריבו בתורת אשם (עפ"י שיטה מקובצת אות טז; משנה למלך מעילה ד,ו). ואולם אם לקח בתחילה איל לחולין יכול לכלול דמי המעילה והחומש ויקח בהם אשם (משנה למלך שם). ונראה שאפילו באופן זה שתשלום המעילה קרב לאשם, אינו יוצא באשם מעילות ידי חובת תשלום הקרן והחומש, כמו שאמרו בגמרא, גם אם שוויו יותר משתי סלעים ויש מלבד שתי הסלעים שווי דמי קרנו וחומשו. וע' גם במשך חכמה ויקרא ה,כב.

'אלא מעילתו מאי דאיתנהי מהקדש...'. רש"י מפרש 'למעילתו' – בשביל האשם הראשון שהפריש עבורו ומעל בו. וכשמקריבו לזה ששורה עשרה זוז עבור האשם הראשון, נפטר מן הקרן ומן החומש. ו'אשמו' מתפרש לפי זה – אשם מעילות. ואולם הרב מברטנורא פירש 'לאשמו' – לשם האשם הראשון שהפריש עבורו מעות [והרי זה ממש כ'אשמו' דסיפא]. 'והשני למעילתו' – יתננו לגזבר בשביל שתי סלעים שהוציא לחולין, שנתחייב בהן ובחומשן, אבל אינו קרב בעצמו לאשם [ובזה הוא שונה מ'מעילתו' דסיפא ששם הכוונה שקרב לאשם מעילות, וכדלהלן]. ומלבד זה יביא עוד אשם מעילות. ובמשנה למלך (מעילה ד,ו) ועוד אחרונים תמהו על פירושו, מדוע לא יפטר מאשמו הראשון באותו איל שמביא כתשלום קרן וחומש על מעילתו, וכמש"כ רש"י ורמב"ם. וע"ע חק נתן, ברכת הובנה, ערוך לנר וחדושים ובאורים י,ב.

דף כז

'לקח איל בסלע...'. אף על פי שאינו ראוי להקרבת אשם, אין נחשב 'דחוי' מפני שראוי לפטמו. ונראה שעד כאן לא אמר ר' יוחנן אדם מתכפר בשבח הקדש – אלא בהקדש ראוי, אבל בהקדש דחוי, אין מתכפר בשבח כיון שהוא עצמו דחוי (עפ"י חזון איש תמורה לג,יב). יש להעיר מדברי הרמב"ם (פסוה"מ ד,כד) שכתב כשר כשנעשה יפה שתיים, שהדחוי מעיקרו אינו דחוי, ועדיין לא נראה לקרבן עד שנעשה שוה שתיים, ומשמע שאם ננקוט דחוי מעיקרו הוי דחוי, לא יתכשר.

'דאמר ר' יוחנן: בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחזר ולקח חציה והקדישה – קדושה ואינה קריבה'. דוקא בשהקדישה לאחר שלקחה אבל אם לא הקדישה, אין אומרים מיגו דנחתא קדושת דמים נחתא קדושת הגוף ותפשוט הקדושה בכלה, הגם שכעת כולה שלו ואין דעת אחרת המעכבת – כיון שבשעה שהקדישה לא פשטה הקדושה בכלה, לכן חלה עליה הקדושה רק על חציה, ותרעה עד שתסתאב, ויהיו דמי חציה הקדש וחצי חולין (עפ"י תוס' גיטין מז: ד"ה גמרו, כהסבר האחיעזר ח"ב מד,ג). ומרש"י (בזבחים יב ובקדושין ז) משמע שלא חלה כלל קדושת הגוף כל עוד לא הקדישה כולה, ותימכר ללא מום. ולשיטתו צריך לומר שרק אם בזמן ההקדש היתה כולה שלו, ובידו להקדיש כולה – חלה קדושה, מה שאין כן בשותפין (אחיעזר ח"ג נו,א). וכן נקט בפשיטות באבני מלואים (לא,כב), שאין עליה אלא קדושת דמים, גם לאחר שלקחה. וע' קובץ הערות תרד; קובץ שיעורים ח"ב, במכתב מהגר"מ זמבא זצ"ל.

ב. יש צד בתוס' (שבת עה.) שיש אשם תלוי בשפחה חרופה. ואולם משמע שנקטו לעיקר שאין בה א"ת (וכ"כ הריטב"א בשם התוס'. וכ"ד הרמב"ן שם. וכן מפורש בתוספתא א, ט).

ב. חייבי חטאות ואשמות-ודאיים הבאים לכפרה, שעבר עליהם יוהכ"פ – חייבים להביא אחר יוהכ"פ. (אביי דרש מואת כל פשעיהם לכל חטאתם – אינו מכפר אלא על חטאים דומיא דרוב פשעים, שאינם בני קרבן. ורב תחליפא דרש ממכל חטאתיכם לפני ה' – אינו מכפר אלא על חטאים שאין מכיר בהם אלא המקום, שלא נודעו לבני אדם. וע"ע תו"כ ויקרא ד פ"ט ופ"י). ואפילו לא נודע חטאם אלא לאחר יוהכ"פ – לא נפטרו (לכך ייתר הכתוב 'דיעה' ביחיד, בנשיא ובציבור – ללמד שאפילו נודע לאחר יוהכ"פ חייבים (כו. בערוך-לנר (יח) כתב לצדד שבאשם ודאי, אם לא נודע לו אלא לאחר יוהכ"פ – אינו מביא. וכבר תמהו על דבריו – ע' הדושים ובאורים ט, י). אבל חייבי אשמות-תלויים שעבר עליהם יוהכ"פ – נפטרו (מכל חטאתיכם לפני ה'). ואפילו ספק עבירה שבא ביוהכ"פ עצמו, אפילו עם חשיכה – פטור, שכל היום מכפר [ואולם המבעט בכפרת היום שאין יוהכ"פ מכפר עליו, חייב להביא אח"כ אשם תלוי כששב. ע' לעיל ז].

א. נסתפקו אחרונים ז"ל, כשהפריש אשם תלוי ואח"כ עבר עליו יוהכ"פ, שמא דינו כנודע לו קודם שחטיטה ואינו קרב או שמא יקריבנו.

ב. יש לעיין כשחטא ואינו יודע במה חטא, כגון בדם או בחלב – האם יוהכ"פ מכפר (שפת אמת).

דף כו

מב. א. חייבי מלקיות שעבר עליהם יום הכיפורים – מה דינם?
 ב. ספק-יולדת; ספק-מצורע, ספק-נזיר, סוטה, עגלה-ערופה – שעבר עליהם יוהכ"פ, מה דינם?
 ג. המביא אשם תלוי ואחר כך נודע לו חטאו – מה דינו?

א. חייבי מלקיות שעבר עליהם יום הכפורים – לא נפטרו מחיובם. ואעפ"י ששנינו שיוהכ"פ מכפר על 'לא תעשה' במזיד, זהו דוקא כשלא התרו ולא נתחייבו מלקות, אבל כשהתרו – לוקים.

ב. ספק-יולדת, ספק-מצורע, ספק-נזיר (כלומר נזיר שיש ספק אם נטמא), שעבר עליהם יוהכ"פ – חייבים בקרבן, שאין קרבנם בא לכפרה אלא להכשירם, הלכך לא נפטרו ביוהכ"פ.

והוא הדין לסוטה – אין יוהכ"פ פוטר, אם משום לכל חטאתם – ולא לכל טומאתם (ר' הושעיא. יש שאינם גורסים תירוץ זה – ע' באר שבע; אביר יעקב), אם משום שהבועל מכיר בו, ויוהכ"פ מכפר רק על חטא שאין מכיר בו אלא המקום (אביי), אם משום שמנחתה באה לברר עוון ולא לכפרה (רבא).

והוא הדין לעגלה ערופה הבאה בספק – אם משום שהורג מכיר (אביי), אם משום שנאמר ולא רץ לא יכפר לדם אשר שפך בה (רבא), או משום כפר לעמך... אשר פדית – גילה הכתוב שראויה לכפר על יוצאי מצרים, הגם שעברו כמה ימי כיפור (רב פפא).

ג. המביא אשם תלוי ואח"כ נודע לו חטאו – חייב להביא חטאת (או הודע אליו – מכל מקום. ובשר האשם נאכל משנה כג:). והאשם מועיל לו עד שיוודע; שאם מת בינתים – מת בלא עוון (ר' זירא), או להגן עליו מן היסורים (רבא, שהתורה חסה על גופם של ישראל – לעיל כה.).

מג. חטאת העוף הבאה על ספק לידה – מה דינה כשנודע לאשה שילדה או שלא ילדה, לפני המליקה או לאחריה?
חטאת העוף הבאה על הספק, ואחר כך הוברר הספק; –
אם נודע לאשה לפני המליקה שילדה – תעשה ודאי, שממין שהיא מביאה על 'הודע' מביאה על 'לא הודע'.
נודע לה שלא ילדה – תצא לחולין או תימכר לאשה אחרת שילדה.

נודע לאחר המליקה שילדה; אם קודם להזאת הדם – מזה הדם על המזבח ומוצה, וכיפרה. לרב – מותרת באכילה כשאר חטאת העוף, ולר' יוחנן – אסורה, גזרה שמא יאמרו חטה"ע הבאה על הספק נאכלת. וכן נחלקו ברייתות בדבר.

א. רש"י כתב שאסורה בהנאה כשאר קדשים שאין להם פדיון, והרי אי אפשר להאכילה לכלבים. וכן פסק הרמב"ם (פסוה"מ ז,יא), שדינה בשריפה.

ורבנו גרשום חידש שמוותרת בהנאה ע"י פדיון, שאעפ"י שאין פדיון לעוף, כאן שלא קדשה לגמרי שהרי חציה נעשה בספק, לא נתקדשה כל כך ויש לה פדיון.

ב. יש אומרים שלפי הסברה האומרת שחטאת העוף צריכה ידיעה בתחילה (ע' לעיל ז:), אם נודע לאחר המליקה שילדה – אינה מכפרת. ויש חולקים (ע' תוס' לעיל כב: שטמ"ק בשם התוס'; לקוטי הלכות).

אם לאחר המיצוי נודע שילדה – אסורה בהנאה, שעל הספק באה מתחלתה, כפרה ספקה והלכה לה.

א. נחלקו ת"ק ור"י (בתמורה לג:) בחטה"ע הבאה על הספק האם דינה בשריפה או בקבורה. והרמב"ם פסק בשריפה, וכן הדין כאן. ולפיכך אפרה מותר בהנאה כדין הנשרפין (עפ"י לקוטי הלכות לעיל כב: וע' גם בר"ח פסחים כח:).

ב. בשטמ"ק (יא) הביא מהתוס' שאם נודע לאחר מיצוי, חייבת להביא חטאת נוספת, כי לא באה מלכתחילה אלא על הספק ועתה נודע הדבר. ואולם אם אומרת מראש שהקרבן יועיל גם ללידה ודאית – מועיל, שהרי אין צורך בידיעה כבשאר חטאות.

ובתוס' לעיל (כב:) משמע שמדין תורה אם נודע לאחר מיצוי – מותרת באכילה, אלא שאסור משום גזרה שמא יאמרו חטאת העוף נאכלת, ובוה אפילו רב מודה שגזרו. ונראה מדבריהם שאינה מביאה חטאת נוספת, אלא עולה לה כשאר יולדת ודאית, ודלא כשטמ"ק (וע"ע רש"ש כאן; ברכת מרדכי ח"א א,יט; מתן קדש).

ובחזון איש (נגעים יג,ח) דן בשאלה זו, כשנודע לאחר הזאה האם היא נאכלת, והסיק מסברה שכל ספק הריהו קרב על תנאי שאם היא חייבת תהא חטאת ודאי, ולכך דין הוא שאם נודע שילדה, בין לאחר המליקה בין לאחר ההזאה – מותרת באכילה. ולא העיר מדברי התוס' והשטמ"ק. ובמקום אחר (או"כ ככד לדף כח) הביא דברי התוס' וכתב שעפ"י דבריהם נראה שאינה צריכה להביא חטאת אחרת, כאמור. [הערת הר"ד ויזר שליט"א: יש לדון גם משום הסח הדעת].

נודע לה לאחר המליקה שלא ילדה – מדין תורה מותרת בהנאה, שחולין היא [אך אסורה באכילה משום נבלה], אבל חכמים אסרוה שמא יאמרו נהנים מחטה"ע הבאה על הספק, הלכך הרי זו תיקבר.

א. לפי תנא קמא (בתמורה לד) שחטאת העוף הבאה על הספק בשרפה, גם כאן דינה בשריפה ולא בקבורה. וכדעה זו פסק הרמב"ם (עפ"י לקוטי הלכות לעיל כב:).

ב. נודע לאחר ההזאה שלא ילדה – כפרה ספיקה והלכה לה, ואינה נאכלת מן התורה, כדין שאר חטאות העוף הבאות על הספק (עפ"י חזו"א נגעים יג,ג).

מד. המפריש שתי סלעים לאשם, מה הדין במקרים דלהלן:

א. לקח בהן שני אילים לאשם.

ב. לקח בהן שני אילים לחולין.

ג. לקח אחד לאשם ואחד לחולין.

א. המפריש שתי סלעים לאשם שהוא חייב, והוויל לו הרועה את המחיר ולקח בהן שני אילים לאשם; – היה אחד מהם יפה שתי סלעים – ייקרב לאשמו. והשני – ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, כדין מותר האשם (ואין כאן מעילה); אם מפני ששינה מקודש לקודש, וכדעת ר' יהודה (במעילה יט), אם משום שהיה מזיד בדבר ולא שוגג. שטמ"ק).

יש מי שכתב שאם לקחם בזה אחר זה, הרי האיל השני נעשה עולה, כדין מותר אשם, ואינו רועה עד שיסתאב (אמרי דב – עפ"י המשל"מ והשטמ"ק. והביא מהערול"ג שגם בזה אחר זה השני אשם).

ב. לקח בהן שני אילים לחולין; אם אחד יפה שתי סלעים והשני עשרה זוז (היינו שתי סלעים וחומשם) – היפה שתי סלעים ייקרב בתורת אשם-מעילות. והיפה עשרה זוז – הרי הוא מהוה תשלום מעילתו (2 סלעים = 8 זוז) עם החומש, ויקריבנו לאשמו הראשון שנתחייב בו.

רש"י ורמב"ם (מעילה ד, 1) כתבו שבהקרבנו זו יוצא ידי חובת תשלום הקרן והחומש (וכן פרשו רש"י ותוס' במעילה ט: הברייתא שם).

ואילו בתוס' הרא"ש (בשטמ"ק טז) חלק, לפי שהחומש צריך לילך לנדבה ואינו קרב כאשם, הלכך מוכרו ולוקח בדמים איל אחד בן שתי סלעים לחיובו הראשון (והוא תשלום הקרן), ועוד שני זוזים הולכים לנדבה (וע"ע רע"ב ואחרונים).

היה גם האיל הראשון שהקריבו בתורת אשם מעילות, שזה יותר משתי סלעים – אין עולה לו תשלום החומש באיל זה, שאין החומש מתוסף לאיל האשם אלא לקרן (כן מבואר בגמרא).

היה האיל השני שזה שתי סלעים בלבד – מביאו לאשמו הראשון, והוא הקרן שגזל, ומוסיף מביתו עוד חומש לנדבה (כן נראה מהתוס' בשטמ"ק טז). ויש מי שכתב שצריך ליקח איל מן השוק בעשרה זוזים, כדי שהקרן עם החומש יבואו לקרבן (עפ"י משנה למלך מעילה ד, 1).

ג. לקח בשתי סלעים איל אחד לאשם ואחד לחולין; אם היה של אשם יפה שתי סלעים – ייקרב לאשמו הראשון שנתחייב בו. והאיל השני שלקח לחולין, אם גם הוא שוה שתיים – ייקרב בתורת אשם מעילות ויביא עמו סלע וחומשה לתשלום מעילתו (ויפלו לנדבה, שהרי הם באים על מעילתו במותר-האשם. רש"י).

אפילו היו האילים שוים יותר משתי סלעים – אין יוצא בהם ידי מעילתו, שהרי האשם האחד לא יצא לחולין מעולם והרי הוא אשמו הראשון שחוייב בו, והאשם השני שקרב כאשם מעילות, אין יוצא בו ידי תשלום מעילתו, כי חייב ליתן קרן וחומש לנדבה ולא בתורת אשם. אבל אם לקח תחילה איל לחולין, יכלול דמי הקרן והחומש עם הדמים הנשארים ויקח בהם אשם (משנה למלך מעילה ד, 1).

לקח באחת משתי הסלעים איל אחד ואינו יפה שתי סלעים – ירעה עד שיפול בו מום וימכר ויקנה מדמיו [בתוספת השלמה משלון] אשם יפה שתי סלעים, אבל הסלע השניה תיפול לנדבה, כי כשקנה איל אחד גמר בדעתו שהסלע השניה תיפול לנדבה כדין מותר האשם (עפ"י תוספתא ד משנה למלך מעילה שם).